

Examen HAVO
2021

tijdvak 1
woensdag 19 mei
13.30 - 16.30 uur

Nederlands

Bij dit examen hoort een bijlage.

Achter het correctievoorschrift is een aanvulling op het correctievoorschrift opgenomen.

Dit examen bestaat uit 42 vragen.

Voor dit examen zijn maximaal 58 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Beantwoord de open vragen in correct Nederlands.

Geef niet meer antwoorden (zinnen, redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld één zin wordt gevraagd en je antwoordt met meer dan één zin, dan wordt alleen de eerste zin in de beoordeling meegeteld.

Tekst 1 Leve de vleesetende vegetariër – Wantrouw de rechtlijnigen

“Strikt genomen hadden ze een punt” (regels 4-5)

- 1p 1 Citeer het zinsgedeelte uit alinea 1 dat verwoordt welk punt ‘ze’ volgens de tekst hadden.

Na de inleiding is tekst 1 onder te verdelen in drie delen. Deze achtereenvolgende delen kunnen van de volgende kopjes worden voorzien:

deel 1: De onmogelijkheid van een consequent wereldbeeld

deel 2: Het dilemma van consequentie in de politiek

deel 3: De inconsequente mens als ideaal?

- 1p 2 Bij welke alinea begint deel 1?

- 1p 3 Bij welke alinea begint deel 3?

“Maar goed, als je consequent bent, kun je het daar niet bij laten.” (regels 20-21)

- 1p 4 Welk bezwaar zou een kritisch lezer kunnen hebben tegen de onderbouwing van deze bewering?
- A Demonstrerende vegetariërs worden woorden in de mond gelegd om aannemelijk te maken dat ze alleen bij de biologische slager demonstreren vanuit de wens consequent te zijn.
 - B De tekst beschuldigt vegetariërs die niet gaan demonstreren van inconsequent en dus immoreel gedrag om aannemelijk te maken dat we daarom inconsequente mensen niet serieus moeten nemen.
 - C Er wordt onvoldoende aannemelijk gemaakt dat vegetariërs die bij de biologische slager demonstreren, een goed voorbeeld zijn van mensen die consequent volgens hun principes leven.
 - D Er wordt onvoldoende aannemelijk gemaakt waarom mensen die zelf een overtuiging hebben, genoodzaakt zijn deze overtuiging ook over te brengen op anderen.

In de titel van tekst 1, ‘Leve de vleesetende vegetariër – Wantrouw de rechtlijnigen’ duidt het woord ‘rechtlijnigen’ een kenmerk aan van een bepaalde groep mensen.

- 1p 5 Met welk woord wordt dat kenmerk in tekst 1 zelf aangeduid?

Uit alinea 3 blijkt een oordeel over het al dan niet consequente gedrag van de vegetariër en dat van de niet-vegetariër.

- 1p 6 Welk oordeel is dat?
- A Beide groepen spreken elkaar terecht aan op hun inconsequente gedrag.
 - B Beide groepen zouden best wat minder consequent mogen zijn.
 - C Niet-vegetariërs zijn vaak inconsequenter dan vegetariërs.
 - D Vegetariërs zijn vaak inconsequenter dan niet-vegetariërs.

Aan alinea 4 kunnen twee functies worden toegekend: een ten opzichte van de voorafgaande alinea's en een ten opzichte van de erop volgende alinea's.

- 1p 7 Welke twee functies zijn dat?
- A constatering en standpunt
 - B constatering en voorbeeld
 - C verklaring en conclusie
 - D verklaring en standpunt

- 1p 8 Welk argumentatieschema wordt in alinea 4 vooral gebruikt?
een argumentatieschema op basis van
- A autoriteit
 - B kenmerk of eigenschap
 - C oorzaak en gevolg
 - D overeenkomst en vergelijking
 - E voorbeelden
 - F voor- en nadelen

Alinea 5 is te lezen als een zelfstandige redenering. Elke zin binnen deze redenering heeft een eigen functie. Twee van die functies zijn in onderstaand schema al gegeven.

3p 9

Vul de ontbrekende functies in.

Noteer daartoe de nummers van de betreffende zinnen en zet daarachter de juiste functie.

Kies uit: argument, standpunt of tegenargument. Een functie kan meer dan een keer voorkomen.

zin	functie
1 Het is natuurlijk prettig om een helder en consequent wereldbeeld te hebben. (regels 75-77)	
2 Dat geeft duidelijke richtlijnen voor je handelen en een gevoel van rust. (regels 77-79)	
3 Maar het is lastig vol te houden: (regels 79-80)	
4 de wereld verandert voortdurend (regels 80-81)	
5 en je hebt nu eenmaal ook te maken met anderen die anders over dingen kunnen denken. (regels 81-83)	
6 Bovendien is volledige consequentie onmogelijk. (regels 83-84)	tegenargument (bij 1)
7 Vroeg of laat ontdek je dat elke ordening, elk verhaal, elk systeem 'tekortschiet', dat wil zeggen: niet helemaal consequent is. (regels 85-88)	
8 Er zijn altijd losse eindjes en restcategorieën. (regels 88-89)	argument (bij 6)

“Zo kent ook de maatschappij losse eindjes en restcategorieën” (regels 113-114)

Een kritisch lezer kan in een tekst verschillende drogredenen herkennen, zoals:

- 1 cirkelredenering
- 2 onjuist beroep op een oorzaak-gevolgschema
- 3 overdrijven van voor- of nadelen
- 4 overhaaste generalisatie
- 5 persoonlijke aanval
- 6 verkeerde vergelijking
- 7 vertekenen van het standpunt

2p **10** Geef aan van welke drogredenen uit bovenstaande lijst er sprake zou zijn in het gegeven citaat en leg uit op grond van de tekst wat er dan niet klopt in de argumentatie.

Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 25 woorden.

1p **11** Met welke omschrijvingen is de toon in de alinea's 7 en 8 het best te typeren?

- A betweterig en minachtend
- B spottend en overdrijvend
- C verwijtend en vol onbegrip
- D waarschuwend en nieuwsgierig

“Het is de ultieme manier om desastreuze gevolgen van consequent denken te voorkomen.” (regels 139-141)

1p **12** Wat is ‘de ultieme manier’, volgens tekst 1?

“Want of ze liegen of ze zijn uit op een dictatuur.” (regels 160-161)

1p **13** Waarom zou er sprake zijn van liegen, volgens de tekst?

Geef antwoord in een of meer volledige zinnen.

“Maar kunnen wij dan zomaar helemaal zonder die ordeningen? Hebben wij niet een minimale vorm van consequentie nodig om ons handelen op te baseren?” (regels 162-166)

- 1p 14 Welke van de onderstaande formuleringen vat het best samen welke antwoorden de filosoof Nietzsche en de auteur op die vragen geven?
- A De auteur betwijfelt of de mens wel zonder ordening kan, zoals Nietzsche zegt. De auteur wijst erop dat het gebrek aan ordening tot het nazisme heeft geleid en vermoedt dat de mens niet in staat is zich tot übermensch te ontwikkelen.
 - B Nietzsche denkt dat de mens niet meer consequent hoeft te zijn als die mens zich heeft ontwikkeld tot übermensch. De auteur betwijfelt echter of die übermensch er ooit komt en denkt dat de naar consequentie strevende mens moet leren leven met inconsequenties.
 - C Nietzsche denkt dat übermensen best zonder ordening kunnen, maar dat de mens ervoor vreest dat nazistische ideologieën dan de overhand krijgen. De auteur is het deels met Nietzsche eens, maar denkt dat Nietzsches waarschuwing voor het nazisme overdreven is.
 - D Nietzsche stelt dat de mens zich eerst tot übermensch moet ontwikkelen om te kunnen leven zonder ordening. De auteur gaat ervan uit dat het leven zonder ordening sowieso te moeilijk is voor de mens, zelfs voor de übermensch.

“Wij naar consequentie strevende mensen zijn volgens Nietzsche dus van voorbijgaande aard.” (regels 186-189)

- 1p 15 Welke van de onderstaande omschrijvingen drukt het best uit wat hier met ‘van voorbijgaande aard’ bedoeld wordt?
- Met ‘van voorbijgaande aard’ wordt hier bedoeld
- A dat de mens zich langzaam maar zeker aan het ontwikkelen is tot een versie van zichzelf die tegen chaos kan.
 - B dat een mensenleven per definitie tijdelijk is, waardoor elk wereldbeeld verdwijnt zodra een generatie gestorven is.
 - C dat het er niet naar uitziet dat de huidige mens ooit zal uitgroeien tot een naar inconsequentie strevende übermensch.
 - D dat het nazisme wel heeft aangetoond dat elk consequent wereldbeeld uiteindelijk ooit ophoudt te bestaan.

In alinea 11 wordt een advies aan de lezer geformuleerd.

- 1p 16 Citeer de zin waarin dit advies het duidelijkst wordt geformuleerd.

- 1p 17 Met welke uitspraak wordt het doel van tekst 1 het best getypeerd?
Tekst 1 is vooral een betogende tekst
- A die de lezer aan het denken wil zetten over de voor- en nadelen van consequent zijn en die probeert aan te zetten tot inconsequent gedrag.
 - B die de lezer wil uitleggen waarom mensen niet koste wat kost consequent zouden moeten zijn en die suggereert dat inconsequent gedrag voordelen heeft.
 - C die niet alleen vegetariërs maar ook vleeseters ervan wil overtuigen wat flexibeler met hun principes om te gaan.
 - D die politici wil overtuigen van de gevaren van consequent zijn en die de lezer wil verleiden tot meer waardering voor de inconsequente mens.

De titel van tekst 1 is 'Leve de vleesetende vegetariër – Wantrouw de rechtlijnigen'.

In deze titel worden door 'Leve' en 'Wantrouw' tegengestelde waarderingen uitgesproken voor de twee genoemde groepen.

- 2p 18 Leg uit waarom de vleesetende vegetariër positief gewaardeerd wordt en de rechtlijnigen negatief gewaardeerd worden.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 25 woorden.

Tekst 2 De vlogger is de toekomst van de journalistiek

- 1p 19 Welke uitspraak is het meest van toepassing op alinea 1?
Alinea 1 bevat
- A de aanleiding voor het schrijven van de tekst.
 - B de probleemstelling die de kern van de tekst vormt.
 - C een aannname die in de tekst bestreden wordt.
 - D een verklaring voor de titel boven de tekst.

In de regels 31 tot en met 35 lijkt sprake te zijn van een bewuste woordkeuze: een verandering **in** het journalistieke veld wordt geplaatst naast een verandering **van** het journalistieke veld.

- 1p 20 Leg uit in welk opzicht de journalistiek is veranderd door de verandering **in** het journalistieke veld, volgens alinea 3.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 25 woorden.
- 1p 21 Leg uit in welk opzicht de journalistiek is veranderd door de verandering **van** het journalistieke veld, volgens alinea 3.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 20 woorden.

In de alinea's 4 en 5 worden negatieve gevolgen van digitalisering voor de journalistiek beschreven.

Hieronder staan vijf omschrijvingen.

- 1 De verdringing van de traditionele media zal de samenleving ernstige schade toebrengen.
- 2 Het aantal traditionele media neemt af doordat consumenten kiezen voor nieuwe media.
- 3 Het nieuws op digitale media valt nauwelijks meer te controleren door de monopoliepositie van een kleine groep.
- 4 Omdat nieuwe media commerciële ondernemingen zijn, zal de kwaliteit van de journalistiek afnemen.
- 5 Voor traditionele media en hun consumenten wordt het moeilijker om elkaar te bereiken.

- 2p **22** Welke twee van de bovenstaande omschrijvingen geven het best de negatieve gevolgen weer die in de alinea's 4 en 5 beschreven worden? Noteer alleen de nummers van je antwoord.

In tekst 2 worden "journalisten en niet-journalisten" met elkaar vergeleken. (regels 111-112).

- 1p **23** Wie worden in tekst 2 bedoeld met de journalisten en wie met de niet-journalisten?

Geef antwoord in een of meer volledige zinnen.

- 1p **24** Welk kenmerk delen deze journalisten en niet-journalisten, volgens tekst 2?

Geef antwoord in een of meer volledige zinnen.

"In die samenwerking zal nieuwe, krachtige journalistiek ontstaan." (regels 201-203)

- 1p **25** Leg uit wat die samenwerking concreet zal inhouden.

Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 25 woorden.

De tekst begint met de vraag: "Zullen mijn kinderen nog weten wat een journalist is?" (regels 1-2)

- 1p **26** Welk antwoord op die vraag kan uit tekst 2 afgeleid worden?

- A** Ja, maar de definitie van het begrip 'journalist' moet dan wel behoorlijk worden verruimd.
- B** Ja, want de journalistiek mag zich dan ontwikkelen, de journalisten zelf veranderen niet mee.
- C** Nee, maar dankzij vloggers en sociale media zal het begrip 'journalistiek' wel voortbestaan.
- D** Nee, want de journalistiek zal in de toekomst niet meer voorbehouden zijn aan journalisten.

- 2p 27 Welke omschrijving verwoordt het best wat de hoofdgedachte is van tekst 2?
- A Als vloggers de wetten van de traditionele journalistiek gaan respecteren, is er niets op tegen om ook zulke nieuwe journalisten tot het journalistieke veld te rekenen.
 - B Het is maar de vraag of het journalistieke veld nog af te bakenen is, aangezien steeds meer zelfbenoemde journalisten de traditionele journalistiek langzaam verdringen.
 - C Het journalistieke veld is aan het veranderen, maar als traditionele en nieuwe journalisten meer met elkaar gaan samenwerken, zal de journalistiek aan kwaliteit winnen.
 - D Vloggers tonen aan dat de journalistiek gebaat is bij verandering, maar traditionele journalisten hebben er moeite mee hun ideeën over het journalistieke veld los te laten.
- 1p 28 Hoe is de toon van tekst 2 ten opzichte van de toekomst van de journalistiek het best te omschrijven?
- De toon is over het algemeen
- A kritisch.
 - B lovend.
 - C neutraal.
 - D optimistisch.

Tekst 3 Wat als werken niet meer móet, maar mág?

- In alinea 2 van tekst 3 wordt een toekomstbeeld gegeven. Een gedeelte daarvan wordt betwijfeld in het vervolg van tekst 3.
- 1p 29 Geef aan welk gedeelte van dat toekomstbeeld dat is. Geef antwoord in een of meer volledige zinnen.
- In de alinea's 3 tot en met 6 van tekst 3 worden drie redenen gegeven waarom we zo hard blijven werken.
- 2p 30 Noem die drie redenen.
- “Ons werk bepaalt in hoge mate onze status in de samenleving.”
(regels 73-74)
- In het vervolg van tekst 3 worden drie voor het individu nadelige aspecten van deze denkwijze over werk genoemd.
- 2p 31 Welke drie aspecten zijn dat? Geef antwoord in een of meer volledige zinnen.

“Doorbreek dit taboe en je boekt maatschappelijke vooruitgang.”
(regels 113-115)

- 1p **32** Leg uit welke maatschappelijke vooruitgang er volgens tekst 3 wordt geboekt als het taboe van ‘werken mág’ doorbroken wordt. Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 35 woorden.

Tekst 4 Basisinkomen aantasting van autonomie

In de eerste twee alinea’s van tekst 4 worden twee groepen dieren tegenover elkaar geplaatst.

- 2p **33** Benoem de twee groepen dieren en leg uit waar deze twee groepen voor staan, gezien de strekking van de tekst. Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 30 woorden.

“Met deze praktische oplossing verdwijnt echter de lol van het leven.”
(regels 18-19)

- 1p **34** Wat moet binnen de strekking van tekst 4 onder ‘de lol van het leven’ verstaan worden?

- 1p **35** Op wat voor toon wordt er in de alinea’s 5 en 6 geschreven over het basisinkomen?
op een
- A bezorgde toon
 - B genuanceerde toon
 - C spottende toon
 - D verbaasde toon

In de alinea's 7 tot en met 9 is sprake van een standpunt en argumentatie, die in schemavorm als volgt is weer te geven. Daarbij is een aantal plekken bewust leeg gelaten.

Standpunt		
Argument 1 Het basisinkomen haalt de eigen 'zin van het bestaan' weg.		
Subargument 1.1		
Argument 2 Mensen die nu geen baan hebben, hebben dat met het basisinkomen nog steeds niet.		
Argument 3		
Subargument 3.1		
Voorbeeld Als ik hoor dat in Zwitserland na wordt gedacht over een basisinkomen, droom ik over geld en gemak voor mijzelf. Ik droom niet over ouderen helpen of bergen schoonmaken.		
Argument 4		

- 4p 36 Vul het schema aan op grond van de informatie in de alinea's 7 tot en met 9. Neem daartoe onderstaande termen over en zet de bijbehorende informatie erachter.
Standpunt:
Subargument 1.1:
Argument 3:
Subargument 3.1:
Argument 4:
Geef antwoord in volledige zinnen.

Het slot van een tekst kan verschillende onderdelen bevatten, zoals

- 1 een conclusie
- 2 een samenvatting
- 3 een toekomstverwachting
- 4 een uitsmijter

- 2p 37 Welke drie van bovenstaande onderdelen bevat het slot van tekst 4?
Noteer alleen de nummers van je antwoord.

- 1p **38** Welke omschrijving verwoordt het best wat het doel is van tekst 4?
Tekst 4 wil de lezer
- A aan het denken zetten over de voors en tegens van het basisinkomen.
 - B een informatief overzicht bieden van argumenten voor en tegen het basisinkomen.
 - C ervan overtuigen dat het basisinkomen alleen negatieve gevolgen zal hebben.
 - D laten inzien dat het basisinkomen alleen zal werken onder bepaalde voorwaarden.

tekstfragment 1

(1) Ik heb een simpel voorstel: we schuiven het idee van een universeel basisinkomen op de lange baan. Dat wil zeggen: het wordt geen basisinkomen voor iedereen (arm én rijk). Dan hoeven we ons veel minder zorgen te maken over de betaalbaarheid.

(2) Natuurlijk, er zijn goede argumenten om wel voor de universele variant te kiezen. Het belangrijkste is dat er geen stigma meer zou zijn op het ontvangen van deze 'uitkering' (iedereen krijgt haar immers). Om deze reden was ik een tijd een pleitbezorger van gratis geld voor iedereen.

(3) Maar in de afgelopen maanden ben ik ervan overtuigd geraakt dat de praktische bezwaren voorlopig nog te groot zijn. Met een universeel basisinkomen zouden we namelijk een grote rondpompmachine moeten optuigen: miljoenen mensen zouden een basisinkomen krijgen én duizenden euro's aan extra belastingen moeten ophoesten. Met de invoering van een universeel basisinkomen zouden bepaalde belastingtarieven oplopen naar 70 procent, of misschien nog hoger. Van de 10 verdiende euro's zou je er nog maar twee of drie mogen houden. Het zou goed kunnen dat mensen in zo'n geval zeggen: laat maar, ik ga niet extra werken. Of sterker nog: ik ga veel minder werken.

naar: Rutger Bregman op De Correspondent.nl

Tekstfragment 1 en tekst 4 nemen principieel verschillende standpunten in over het basisinkomen.

- 2p **39** Leg uit welke standpunten dat zijn.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 40 woorden.

Overkoepelende vragen tekst 3 en tekst 4

“Sterker nog, werk vervult een existentiële rol: het rechtvaardigt ons bestaan en geeft ons nut.” (regels 74-77 van tekst 3)

Uit dit citaat blijkt een visie op de rol van werk. Ook uit tekst 4 is een visie op de rol van werk af te leiden.

- 2p 40 In hoeverre past de visie van tekst 4 bij de bovenstaande visie van tekst 3?

Ondersteun je antwoord met een citaat van maximaal twee zinnen uit tekst 4. Geef antwoord in een of meer volledige zinnen.

In zowel tekst 3 als tekst 4 worden mogelijke effecten beschreven van de invoering van het basisinkomen voor mensen die ongewild werkloos zijn.

- 2p 41 Leg uit wat het verschil is tussen beide teksten met betrekking tot die effecten.

Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 40 woorden.

Stel jezelf de volgende situatie voor.

Mevrouw Van Dongen heeft een goedlopend bedrijf dat veel winst maakt. Er zijn verschillende partijen die een bod op haar bedrijf hebben gedaan. Als ze het hoogste bod accepteert, hoeft ze nooit meer te werken voor haar geld. Toch besluit ze niet op het bod in te gaan en blijft ze als eigenaar dagelijks meewerken in het bedrijf.

- 1p 42 Met informatie uit welke tekst zou dit gedrag verklaard kunnen worden? met informatie uit
- A alleen tekst 3
 - B alleen tekst 4
 - C zowel tekst 3 als tekst 4
 - D geen van beide teksten

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.